

Minne

BENGT-OVE ANDREASSEN & ESPEN DAHL

Gjennom denne min sjel vil jeg stige opp til ham [...]. Men selv denne delen av min natur vil jeg altså stige opp over og gradvis nå opp til ham som har skapt meg. Jeg kommer da til erindringens sletter og store haller. Der er skatter med talløse bilder av alle slags ting som er opptatt gjennom sansene. Der er også oppbevart alt det vi tenker, enten vi øker eller minker eller på annen måte forandrer det som sansene har oppfattet. Og der er alt annet som er lagret og gjemt, og som glemselen ennå ikke har tatt og begravet. [...] Stor er den kraft erindringen har, min Gud, overmåte stor. En helligdom så grenseløs vid! Hvem kommer til bunns i den? (Augustin *Bekjennelser*, bok 10, kap.7).

Augustins formuleringer er i alle ordets betydninger minneverdige: De er uttrykk for storslått antikk retorikk, de har felt seg inn som en viktig bestanddel av vår kulturkrets' kollektive erindring, som klassisk skrift er *Bekjennelser* et kulturelt minne, og endelig omhandler sitatet selv minnet som et uutgrunnelig problem. Som inngangsportale til det foreliggende temanummeret i *DIN*, er det nok et aspekt ved sitatet som er avgjørende: For Augustin henger minnet og religion uløselig sammen – minnet, skal det vise seg, blir for Augustin selve veien for sin søken tilbake til Gud.

Om lag 1600 år senere kan vi konstatere at tematikken minne og religion stadig er aktuell – nå mer enn på lang tid. Fra 1980-tallet har humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning formelig kastet seg over ulike sider ved minnet. I dag finnes en lang rekke bokserier og tidsskrifter som er viet minnestudier. Ekteparet Jan og Aleida Assmann har spilt en avgjørende rolle, både for oppvekkelsen av interesse for minnestudier, men også for utformingen av det som har etablert seg som feltets sentrale kategorier. Spesielt har de preget begrepet «kulturelt

minne» som har til hensikt å fange inn hvordan fortiden konstrueres, fikseres og formidles gjennom ulike lag i kulturen. Jan Assmanns arbeider om Moses og jødisk-kristne kanoniseringsprosesser har vært en viktig impuls for teologiske og religionsvitenskapelige undersøkelser av det religiøse minne. En annen viktig impuls utgår fra Pierre Nora, som gjennom å prege begrepet «minnesteder» (*lieux de mémoire*) har åpnet forskningen for forholdet mellom minne, steder og identitetsdannelse. Paul Ricoeur avsluttet også sitt filosofiske forfatterskap med et monumentalt verk om forholdet mellom historie og minne. Verket har bidratt til fornyet filosofisk interesse for feltet.

Likevel har disse nyere minnestudiene også røtter. Nesten hundre år før Assmann, Nora og Ricoeur, hadde psykoanalysen allerede gjort både den individuelle og kollektive ubevisste erindring til sentrale deler av sitt teoretiske og kliniske repertoar. Noe senere dukker også Maurice Halbwachs' sosiologiske arbeider opp. Halbwachs etablerer begrepet «det kollektive minne» og foretar også avgjørende studier av religiøst minne knyttet til steder eller topografi. Grunnen til at interessen for dette feltet likevel først for alvor har blitt vekket de senere tiårene, er sammensatt. Etter Noras oppfatning er floreringen av minnesteder, og ditto teorier, et symptom på at det naturlige, kollektive minne har spilt fallitt. Kanskje er det også mulig å hevde, i motsetning til Nora, at interessen er et uttrykk for en sunn besinnelse? Altså ikke så mye uttrykk for en krise, som en konstruktiv gjennomtenkning av hvor komplekst, dypt, men også ideologisk ladet minnet kan være, individuelt og kollektivt.

Uansett hvordan det måtte forholde seg er en av fortjenestene ved minnestudier at de virker faglig inkluderende – minnestudier er rett og slett tverrfaglige i sin natur. Nettopp fordi fortiden griper inn i så mange felter av nåtiden og fordi minnene om fortiden har så mange uttrykk, kan den best utforskes gjennom flere tilnæringsmåter. Allerede hos Augustin er antikk filosofi, senantikke kulturimpulser, kristent menneskesyn og bibelsk skriftkultur satt i spill i hans utforskning av minnet. Det er på en slik bakgrunnen at vi i forskergruppen «Minne, religion, skrift» ved UiT – Norges arktiske universitet tok initiativ til et

symposium 16. og 17. mars 2015. Ideen var å samle fagpersoner fra ulike faglige ståsteder innenfor teologi og religionsvitenskap til en samtale omkring dynamikken mellom minne og religion. Vi inviterte bidragsyterne til å kaste særlig lys over de teoretiske utfordringene som dynamikken innbyr til. Vi spør bredt: Hvilke ulike roller spiller minnet innenfor religiøs praksis? Hvordan virker det inn på religiøs identitet? Og på hvilke måter er religionen del av minnekulturen, i fortid og nåtid? Resultatet av fremlegg og de påfølgende samtalene har nå nedfelt seg i det foreliggende temanummeret.

Religionsviterne Ingvild Sælid Gilhus og Bengt-Ove Andreassen ser på hvordan begreper som kulturelt og kommunikativt minne, samt arkiv og kanon kan åpne religionsvitenskapelig empiri. Gilhus tar utgangspunkt i den pachomianske munkebevegelsen, mens Andreassen fokuserer på meldingsblader fra den læstadianske bevegelsen. Bibelforskerne Kristin Joachimsen og Kåre Berge ser nærmere på ulike måter minnestudier har blitt aktuelt for resepsjonen av Det gamle testamente. Mens Joachimsen drøfter bruken av analytiske begreper slik de har blitt anvendt i forskningen, viser Berge hvordan sentrale perspektiver ved minneforskningen kaster nytt lys over 5. Mosebok. Marius Timmann Mjaaland, teolog og religionsfilosof, tar for seg forholdet mellom minne og sted i protestantisk kontekst, og med samme faglige bakgrunn belyser Espen Dahl kroppens ulike betydninger for minnet med utgangspunkt i den kristne nattverden.

God lesning!

Bengt-Ove Andreassen og Espen Dahl